

Mit navn er Poul Erik Skriver. Jeg er født i 1918 i et byggeforeningshus i Valby. Her er jeg vokset op, men i alle sommermåneder, fra april til september, boede vi i sommerhus ved Avedøre Strand, der lå kun fem kilometer fra vores vinterbolig. Min far var smed. Han arbejdede i et smedeværksted ikke så langt fra, hvor vi boede. Det var ikke så almindeligt i 20'erne, at arbejderfamilier havde sommerhus. At vi fik en sådan herlighed var min skyld.

Under den store difteriepidemi i begyndelsen af 20'erne blev også jeg ramt af denne dødelige sygdom, mens resten af familien gik fri. Jeg overlevede, men i de følgende par år var jeg tynd, bleg og svagelig. Lægen anbefalede, at jeg kom på landet, hvor jeg kunne få masser af sol og frisk luft. Vi boede ellers meget åbent og frit. Alligevel satte mine forældre sig på cyklerne og kørte ud ad Gammel Køge Landevej for at finde en billig sommerhusgrund ikke for langt væk fra, hvor vi boede, og helst nær stranden. Først passerede de Flaskekroen ved broen over Harrestrup Å, der dannede grænsen mellem København og Hvidovre. Det var en rigtig gammel landevejskro med rejsestald.

Videre gik turen forbi de åbne marker og de første udstykninger af parcelhusgrunde, og da de nærmede sig Frihedskroen ved Strandmarksvej og Lodsvej begyndte de første skilte med "Grunde tik Salg" at dukke op inde på markerne. En typisk pris var 1 kr. pr. kvadratalen.

Bademulighederne ved Hvidovre strand var for ringe. De blev nogle år senere forbedret ved anlæg af Hvidovre Søbadeanstalt for enden af Lodsvej. Videre gik turen forbi den gamle smedje på hjørnet af Hvidovrevej og Gammel Køge Landevej. Og endelig ved Frydenstrands Alle, kort efter, at de havde passeret grænsen mellem Hvidovre Kommune og Glostrup Kommune, så de et skilt, der averterede med grunde, som havde adgang til en fælles

strandgrund med badebro. Ejeren af marken, der var blevet udstykket, var en gårdejer i Avedøre landsby. Han ejede også en del af Avedøre Holme, hvor den fælles strandgrund lå. I dag hører Avedøre som bekendt under Hvidovre Kommune.

Frydenstrands Alle lå i en passende cykkelfast fra Trekronergade, hvor vi boede. Endnu var der ikke busser ud ad Gammel Køge Landevej, og da en vognmand i midten af 20'erne etablerede en busrute fra Toftegårds Alle drejede den af ved smedjen og fortsatte ad Hvidovrevej og Vigerslev Alle tilbage til Toftegårds Alle.

I Frydenstrands Alle var der allerede bygget nogle få sommerhuse af bl.a. en malermester, en ingeniør en glarmester og andre selvstændig erhversdrivende. Mine forældre valgte en passende grund med en laboratoriechef fra Carlsberg som nabo til den ene side og en købmandsenke til den anden side. Jeg tror nok de blev lidt forskrækkede, da der ankom et læs brugte forskallingsbrædder med min far på bukken. I første omgang blev det til et meget lille selvbygget hus, kun en stue og et lille køkken, men med et lavt loftsrum, hvortil der var adgang fra en lem i gavlen. På et underlag af duftende hør, blev det min hule, hvor jeg tilbragte timer med at læse drengebøger, som jeg lånte af naboens dreng.

I 20'erne havde mændene ikke ferie, og konerne var hjemmegående. Nærheden til Valby med de mange arbejdspladser på alle niveauer gjorde, at mange af mændene i sommerhusområderne kunne cykle på arbejde. Derfor kunne familierne tilbringe alle sommermånederne i deres sommerhuse. Der opstod et fællesskab mellem kvinderne, bl.a. om arrangementen af den årlige sommerfest. Til hverdag var det turen til stranden, hvor 2-3 mødre slog sig sammen og pakkede legevognen med badetøj, tæpper, madpakker og sodavand til de medbragte unger. Der var en gåtur på 10-15 minutter til stranden.

For enden af vejen skulle vi over strandengen og de sumpede strandsøer, der lå mellem "fastlandet" og holmene. Vi kunne gå tørskoet på en smal sti på den dæmning, hvortil materialet var hentet fra grøften langs stien. Den var lavet i forbindelse med sommerhusudstyknngen. Bønderne, som havde ungkreaturer græssende på holmene og som iøvrigt hentede grus i grusgraven på den største af holmene, benyttede en vadevej, som var holdt vedlige i generationer ved påfyldning af sten fra bøndernes markrensning. Denne vej, som udgik fra Holmevej, lå som regel under vand og kunne ikke bruges af cyklende og gående.

Holmene var en eventyrverden med en rig flora og fauna. Især brushanerne med deres dans om foråret husker jeg. På varme sommerdage krydrede strandmalurten luften på turen til stranden. I forsommeren var engene lyserøde af blomstrende engelskgræs. I eftersommeren var store dele af strandengene blå af blomstrende strandasters. I de høje rørskove kunne vi børn skjult for de voksne bane stier og bygge huler. Her kunne vi uforstyrret udfolde os i leg, inspireret af drengebøgernes fantasiverden.

Den fælles strandgrund var indhegnet, og lågen var låst. Kun grundejerne havde nøgle til lågen, til stor fortrydelse for badegæsterne fra andre dele af området. Der var ganske vist fri adgang til stranden på begge sider af den indhegnede grund, men sivskove og sumpet strand gjorde det mindre attraktivt at bade herfra.

Stranden var lavvandet, og der var altid en bred bræmme af tang og alger. Fædtemøg, kaldte de voksne det. De første par år måtte vi gå igennem denne bræmme. Senere blev der bygget en bro ud til det lidt dybere vand. Nogle anskaffede sig en fladbundet båd, en pram, så de kunne sejle ud til første revle, hvor der var fin, rillet sandbund.

Der var i 20'erne kun et par sommerhuse på den største af holmene. Derudover var der et enkelt helårshus, beboet af en fisker med familie. Han satte

åle- og rejeruser fra en fladbundet båd med en dam, hvor han kunne holde fangsten levende. Hos ham købte min mor jævnlig rejer og ål til en billig penge. Det var ikke en spise, jeg brød mig om, og det var først mange år senere, at jeg opdagede, at det var luksusmad. Med tiden gik det skidt med fiskeriet. Fiskeren flyttede, og min far købte båden, som en sejlkyndig ældre fatter forsynede med mast og sejl. Da var jeg blevet 14 år, og i de følgende år blev det min foretrukne sommeroplevelse at sejle langs kysten fra Hvidovre søbad til Hundige strandpark.

I 20'erne brugte bønderne endnu holmene, som de havde gjort i generationer. Som nævnt til græsning og afhentning af grus, men også til jagt. Den gang begyndte andejagten 1. august. Tidlig om morgene lige før solopgang blev vi vækket af bøsseskuddene. Vi havde lidt forbindelse med den gårdmand i Avedøre, som havde udstykket Frydenstrands Alle. Min far skoede blandt andet hans heste. Til gengæld kunne han låne heste og vogn og hente et par læs grus til støbearbejdet på det større sommerhus, der skulle afløse det, der reelt kun var et skur.

Trods krisen i 30'erne blev næsten alle grundene solgt og bebygget, nogle af dem med helårshuse. Sommerhuskvartererne i Hvidovre var allerede godt i gang med at blive omdannet til villakvarterer. København var ved at vokse ud over sine grænser. Gammel Køge Landevej blev nyanlagt og var i 1935 ført igennem til Køge. Det kan lyde mærkeligt, at Køge Landevej ikke tidligere førte direkte til Køge, men kun til Hundige. Derfra måtte man køre ind i landet over Kildebrøde til Ny Køgevej, der gik fra Tåstrup til Køge. I gammel tid var der kørevej helt til Køge, men i 1867 fik bønderne lov til at nedlægge den sydlige del af Køgevejen. Vejen blev pløjet op og sandede til. Det fortælles, at bønderne havde fået kongens tilladelse til at pløje vejen op, så den ikke kunne bruges af kvægdriverne, der fra den

sydøstlige del af Sjælland drev slagtekvæget til slagterne i København. Kvægdriverne var nogle grove karle, der forførte og måske ligefrem voldtog pigerne på gårdene langs vejen, så bønderne måtte danne væbnede vagtværn for at beskytte liv og ejendom - og ikke mindst pigernes dyd.

I slutningen af 20'erne og begyndelsen af 30'erne var de gode strande ved Greve og ikke mindst ved Solrød blevet opdaget af borgerskabet i Roskilde. Der var relativ god vejforbindelse direkte fra Roskilde til strandene ved Karlslunde og Solrød. De lyngklædte, lave bakker og klitter bød på næsten de samme herligheder som de mondæne, nordsjællandske strande. Og da de velhavende familier i Roskilde fik bil, var Solrød den nærliggende mulighed for at bygge sommerhuse på store naturgrunde efter nordsjællandsk forbillede. I TV-serien Matador har Solrød Strand været model for "Fedet".

Det skete, at vi tog på udflugt til Trylleskoven ved Karlslunde. Der var ikke busforbindelse eller mulighed for at cykle dertil, men der var en bådforbindelse med Strandgreven, en turistbåd, der et par gange daglig sejlede fra Langebro til Mosede havn, Tryllevalle og retur. Båden lagde til flere steder undervejs. Bl.a. kunne den lægge til ved Hvidovre Søbadeanstalt, når det højste bådflag viste, at der var kunder. Og det var fra Hvidovre Badeanstalt vi tog båden til Trylleskoven, hvor der var sommerrestaurant og hotel.

Da Gammel Køge Landevej i begyndelsen af 30'erne blev ført igennem til Køge, i Københavns Amt med brolægning og i Roskilde Amt med kørebaner af beton, kom der gang i somhusudstykningerne og den deraf følgende grundspekulation. Og der kom busforbindelse til de nye strande. Hvidovre og Avedøre fik mere og mere karakter af helårs forstæder. Den del af Hvidovre og Avedøre, der ligger mellem Køgevej og stranden, blev nogle få gange i 20'erne og 30'erne oversvømmet. Det skete ved et sammenfald af højvande og kraftig regnskyl, der fik

vandløb og hovedgrøfter til at løbe over. Risikoen for oversvømmelser lagde en dæmper på overgangen til helårsbebyggelse. Allerede i 20'erne og 30'erne diskuterede man planer om at bygge en dæmning og uden for den at oppumpe sand for at skabe en sandstrand som nord for København. Der var også planer om at skabe et egentlig bade- og udflugtscenter med overdækket sportsbassin, restauranter, cafeer og en flere hundrede meter lang bro ud til en stor søbadeanstalt med mere end hundrede kabiner. Planerne blev som bekendt aldrig realiseret. Efter krigen fik vi så strandparken med en fem kilometer lang sandstrand og flere lystbådehavne, kunstmuseum m.m. Og de nye klitter er samtidig en effektiv dæmning mod oversvømmelser.

Vores efterhånden ret store sommerhus blev solgt i begyndelsen af 30'erne og af den nye ejer udvidet til helårshus. Imidlertid var en del af holmene blevet udstykket til sommerhusgrunde, og dertil flyttede vi nu i et selvbygget sommerhus, som ved nærheden til stranden og isoleret fra parcelhuskvarteret længe bevarede sit præg af ferieområde.

Hvidovres byudvikling gik i perioder hurtigere i den sydlige del end omkring den gamle landsby med kirken. De første kommuneskoler i Hvidovre efter københavnsk standard blev bygget i 30'erne, mens Avedøre skole endnu efter 2.verdenskrig var en landsbysskole, hvor der blev undervist efter den gamle ordning. Avedøre var en enklave, der administrativt hørte til Glostrup, som den var helt afskåret fra.

Så vidt jeg husker havde Hvidovre ingen kulturelle institutioner før 2.verdenskrig, bortset fra skolerne. I den sydlige del af kommunen var den gamle Frihedskros afløser blevet en efter forholdene imposant bygning med krostue, restaurant og teatersal. I vinterperioden havde man mulighed for nogle få gange at se teater ved besøg af de små omrejsende teaterselskaber. Salen blev også brugt til danseundervisning og afdansningsballer. Og

mange af de talrige grundejerforeninger afholdt her deres generalforsamlinger med bal bagefter - hvis de da ikke foretrak Rossini i Valby.

Mellemkrigsårene, 20'erne og 30'erne, var en tid præget af skiftende konjunkturer, som afspejledes i byens vækst. 1. verdenskrig medførte stor boligmangel, dog ikke for den lille del af befolkningen som tjente stort på krigen, de byggede kostbare landsteder nord for København. Boligerne, især i brokvartererne, blev overbefolket. Inflationen ramte de offentlige ansatte, som ikke fik lønforhøjelser. De selvstændigt erhvervsdrivende og deres ansatte, håndværkere og småhandlende klarede sig gennemgående bedre. Mens de velhavende trak nordpå til den smukke natur og de gode trafikforbindelser, var de mindre velbeslæede fristet af de billige grunde nordvest og vest på. Myndighederne i Københavns nabokommuner, Gladsaxe, Rødovre og Hvidovre havde også et liberalt syn på byggelovgivningen. Det gav selvbyggerne en mulighed for at få en billig sommerbolig som alternativ til den mørke og overbefolkede bybolig. Efterhånden som økonomien tillod det, blev sommerhusene erstattet af helårshuse, ofte med ejeren som medbygger.

Udflytterne var en broget skare med meget forskellig social baggrund.

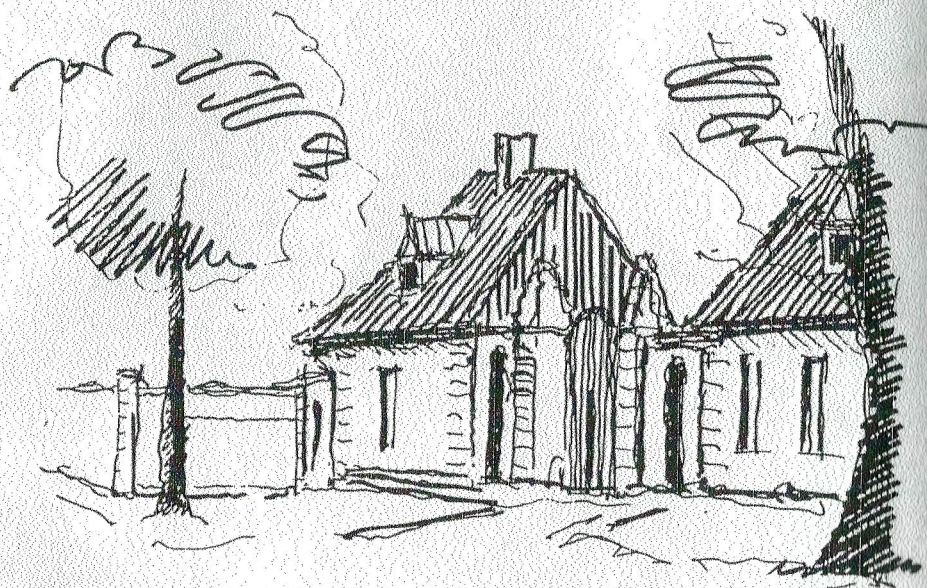
Krisen i midten af 30'erne med den meget store arbejdsløshed fik udviklingen til at stagnere. Der var masser af usolgte grunde til uændrede lave priser i nogle år. Nogle af dem, der allerede havde fået bygget et sommerhus eller en lille bungalow, blev også ramt af arbejdsløshed, men uden lån i ejendommen eller med henstand for afdragene til sælgeren kunne de overleve, hjulpet af høsten fra haven og måske suppleret med æg og en suppehøne fra hønsegården.

Fra midten af 30'erne begyndte det igen at gå bedre med økonomien i Danmark som følge af de store landes forberedelse af den næste verdenskrig. Stadig flere sommerhuse blev afløst af helårshuse.

Børnene, der voksede op i dette område, havde særlige muligheder i fritiden. Der var sjældent langt til en mark eller til ubebyggede grunde, hvor der kunne bygges huler eller spilles fodbold. Bedre legeplads end stranden og søbadeanstalten kunne man ikke forestille sig. For os drenge i Avedøre var Avedøre Batteri, der dannede den fritliggende afslutning af Københavns befæstning mod vest, en helt enestående, men også ferlig og forbudt legeplads. I erindringens filter var det en herlig tid uden de store bekymringer. Men arbejdsløsheden kastede også nu og da sin skygge ind over idyllen, som da vi drenge opdagede, at murersvendens i sit nybyggede hus, overvældet af arbejdsløshed og forladt af kone og børn, havde hængt sig i udhuset.

Men så kom krigen og efter den en eksplosiv udvikling, som har fjernet næsten ethvert spor af Hvidovre og Avedøre som ferieparadis for jævne mennesker.

Avedøre Kaserne · 99

K4.